

Belülről, mélyen átélt és megértett életmű feltárási folyamatának megmutatása aszkétikus feladat. Hosszas kutatómunkát, mélyrehatóan igazoló ténygyűjtést, sokféle szempontot számba vevő értékelést és határtalan önfegyelmet, valamint alázatot kíván. Komáromi Gabriella műve ilyen. Azt írja a *Berzsián és Dideki* bemutatásában, hogy „az igazán jó könyvekről írni olyan hálátlan feladat, mint költőnek feladatként az ünnepi vers, témaként a boldog szerelem” (269). Hasonlóképpen nehéz felkelteni a figyelmet egy olyan könyv iránt, amely szükségszerűen adatgazdag, és amely ugyanolyan figyelmet követel, mint a lázári próza a maga rétegzettségével.

A monográfia szerzője, Komáromi Gabriella és értelmezésének alanya és tárgya, Lázár Ervin és életműve, jól értik egymást. A „szavak röpte” ugyanolyan szivárványos Komárominál, mint Lázár írásai. Ezzel csak azt mondjuk, hogy hatalmas, valóságos és fiktív univerzumot jár be az életművet faggató író, s közvetíti ezt olyan nyelven, amelyet tudós és laikus olvasó a maga-maga módján egyaránt dekódolhat.

A monográfiairás Lázár Ervinről egyszerre lehetett könnyű és nehéz feladat: nehéz abban a tekintetben, hogy a vizsgált, 2006 decemberében lezárult életmű és a monográfiairás között mindössze ötéves volt a perspektívát teremtő távolság, könnyű ugyanakkor azért, mert az író közvetlen környezetének faggatása a leletmentés lehetőségét és feladatát adta a szerző kezébe. Két nagy gondolkör adja a könyv tartópilléreit: az első az életút pontosan dokumentált feltárása, a második az alkotói pálya kritikákon és értelmezéseken átszűrt bemutatása.

Az életrajz szerepét megemeli az a tény, hogy Lázár Ervin írásai pókháló finomságú szálakkal kötődnek megélt mindennapjaihoz. Alakjai sziluettjét hol erősebben, hol halványabban megtalálhatjuk a sokszor megidézett gyermekkorban, átélt élményeiben, valamint a világról elmondott gondolataiban. Komáromi Gabriella Hankiss Ágnest idézi találóan, amikor arra utal, hogy Lázár saját élettörténete „mitologikus áthangolásban” teremődik újra (208).

Lázár Ervin a nagy barangolók nemzedékéhez tartozott. Ez nemcsak azt jelenti esetében, hogy ténylegesen is nyakába vette toronyiránt az országot és részben a világot, hanem azt is, hogy írásai képes volt átlépni a rácpácegresi Nagyszederfa biztonsága alól vagy a Felsőhavi utca fáinak árnyékából a Takla Makán sivatagba vagy a csak képzeletben létező Quintuquiccába. Komáromi Gabriella kronológiai következetességgel járja be a családfa felvázolásától, az író inspiráló fontos hatásokon át (iskolák, városok, munkahelyek és személyek), a révbe érésig és végső állomásig Lázár Ervin életútját. A Mányoki ősöktől örökölt katonaládában lapuló hagyaték megismerése következtében sok olyan adat kerül most napvilágra, amelyet még az író halála után megjelent *Napló* (2007) sem tartalmaz.

Az életmű összegző-értékelő, részint időrendi–tematikus–műfaji, részint morálfilozófiai bemutatása terebélyes szakirodalom ismeretében történik meg, s ezt olyan bibliográfia egészíti ki, amely nélkülözhetetlen alapja lesz bármilyen további Lázár-kutatásnak.

Komáromi Gabriella Lázár Ervin életművét egységben, hol lazábban, hol sűrűbben szövött vászonként fejté le. Nem az az elsődleges szempontja tehát, hogy a befogadói réteg felnőtt avagy gyerek – bár bizonyos esetekben ezt a szempontot nem lehet mellőzni –, hanem az, hogy milyen gondolati, esztétikai, poétikai minőségű az adott írás. Komáromi rámutat az életmű szövetén áttetsző párhuzamokra és varázslatos hasonlóságokra, a Lázár-mesék poétikai ujjlenyomataira, a műfajok variációkban megtestesülő megújulására, amelyeket – Thomka Beátához hasonlóan (242) – az alkotási folyamat eszközének tart. Az alig egy polcnyi szövegvilág összetartozását az is igazolja, hogy Lázárnál „a szónak van ikonikus ereje, van holdudvara, azaz asszociatív és akusztikus köre” (289). Az életmű feltérképezésével olyan csomópontok rajzolódnak ki, amelyek következtében természetes *A Hétfejű Tündér* és *A fehér tigris* vagy a *Csillagmajor* és *A Négyszögletű Kerek Erdő* azonos, akár átjárható világának közös univerzuma. Mind a novelláirónak, mind a mesemondónak ugyanaz az eszköze: a realitás talajáról elrugaszkodva, finom váltással áttűnés a fiktív, sokszor mágikus, mitikus világba. Ezt a sajátos ábrázolási módot Komáromi tágabb összefüggésbe helyezi, és történeti beágyazottsággal igazolja.

Olvasóként érzékeljük a lázári életmű tiszta, áttetsző lényegét, magyarázója által pedig jobban értjük rejtett utalásait, a szavak nyomán felvillanó huncut összekacsintásokat, finom és árnyalt, jelzésszerű gesztusokat: egy szóval azt a szemantikai és gondolati univerzumot, amely Lázár Ervint másokkal összetéveszthetetlenné teszi. A monográfia olvasása közben a befogadóban is létrejön az a komplementer kettőség, amely Komárominál is végig jelen van: az értés és értelmezés polifonikussága, azaz az életmű ma még lezárulatlan klasszicizálódási folyamatának érzékelése.

G. Papp Katalin